

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТРИБУНАЛІВ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

Хоронжак Василь Григорович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Попович Іван Васильович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Практика сучасних воєнних конфліктів свідчить про масштабні порушення норм міжнародного гуманітарного права, які включають в себе воєнні злочини, злочини проти людяності, акти геноциду, злочини агресії. Незважаючи на наявність міжнародних правових механізмів, більшість таких злочинів залишаються без належного розслідування і покарання, що ставить під сумнів ефективність функціонування міжнародних трибуналів. А тому, в умовах російсько-української війни актуальним залишається проблема дослідження ефективності та реальної ролі цих міжнародних судових органів у забезпеченні правосуддя під час та після збройних конфліктів.

Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС), діє на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р. (далі – Римський статут). Ст. 1 Римського статуту визначає, що МКС є «постійнодіючою установою та має повноваження здійснювати юрисдикцію стосовно осіб за найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, як зазначено в цьому Статуті, та доповнює національні системи кримінального правосуддя» [1]. Римський статут регламентує порядок роботи МКС, а також визначає перелік злочинів, які підпадають під його юрисдикцію (ст. 5 «а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; с) воєнні злочини; d) злочин агресії» [14, с 188].

Попри значимість для міжнародного права та актуальність діяльності міжнародних трибуналів виділяють ряд недоліків їх функціонування:

1. Політизація процесів та селективність правосуддя в силу тиску з боку основних геополітичних гравців та/або об'єднань держав, блокування розслідування, невизнання юрисдикції міжнародних трибуналів або не притягнення до відповідальності окремих осіб [15, с. 75]. Наприклад, США не тільки не ратифікували Римський статут, але й відкликали свій

підпис, оскільки керівництво країною вважало, що діяльність МКС «загрожує американським військовим і порушує національний суверенітет» [2], а у 2016 р. президент рф в.путін видав указ в якому прямо заборонив ратифікувати Римський статут. Україна підписала Римський статут ще у 2000 р., проте, вже у 2001 р. Конституційний суд України за поданням Л. Кучми (президента України 1994–2005 рр.) визнав положення Римського статуту як такі, що не відповідають нормам Конституції України – «визнати Римський Статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня 2000 р., який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції»» [12]. Після тимчасової окупації рф АР Крим та ОРДЛО у 2014 р. та 2015 р. Верховна Рада України ухвалила заяви про визнання юрисдикції МКС щодо розслідування міжнародних злочинів вчинених на території України за період починаючи з 21.11.2013 р., а в 2016 р. внесла відповідні зміни до Конституції України – ст. 124 «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [13]. Попри неодноразові політичні заяви представників українського уряду про ризики ратифікації Римського статуту України в умовах російсько-української війни у 2024 р. було прийнято Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [14], що, як зауважує Прес-служба Апарату Верховної Ради України, «сприятиме запобіганню і стримуванню вчинення особливо тяжких злочинів у майбутньому, Україна зможе ефективно співпрацювати з цією міжнародною установою, що сприятиме забезпеченню покарання осіб, винних у скоєнні особливо тяжких злочинів, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства» [15].

2. Обмежена територією, воєнним конфліктом або положенням міжнародного права юрисдикція міжнародних трибуналів та судових організацій. Наприклад, лише Рада Безпеки ООН передає на розгляд Міжнародного кримінального суду справи щодо країн, які не ратифікували Римський статут, при цьому таке рішення може бути заблоковано постійними членами Ради ООН, як, зокрема відбулося коли рф та Китай заблокували кілька резолюцій Ради Безпеки щодо Сирії, що унеможливило передачу справи до Міжнародного кримінального суду для розслідування воєнних злочинів, вчинених у ході сирійського конфлікту. Зокрема, юрисдикція Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії стосувалася лише злочинів скоєних на території колишньої Югославії під

час збройних конфліктів (1991–2001 рр.), злочини вчинені в ході інших воєнних конфліктів даним трибуналом не розглядалися [8, с. 44].

3. Тривалість розгляду справ у зв'язку із складністю доказової бази, необхідність взаємодії з органами різної юрисдикції, дослідження значних обсягів інформації. Наприклад, Міжнародний трибунал з Югославії діяв у 1993–2017 рр., Міжнародний трибунал з Руанди – у 1994–2015 рр., Спеціальний суд у справах Сьєрра-Леоне – у 2002–2013 рр., що викликало у потерпілих та правозахисників сумніви щодо справедливості судового процесу.

4. Недостатнє фінансування діяльності міжнародних трибуналів та судових організацій, оскільки вони часто стикаються з браком фінансових і людських ресурсів, а також фінансування їх діяльності здійснюється за рахунок держав-членів, що призводить до тривалих термінів розгляду справ, зниження якості розслідувань і можливих компромісів у справедливому судочинстві,

5. Міжнародні трибунали та судові організації не мають власних виконавчих органів для забезпечення виконання своїх рішень, що ставить їх в залежність від добровільного співробітництва держав та часто призводить до невиконання вироків або уникнення підсудними відповідальності. Зокрема, уникнути арешту за обвинуваченням МКС вдалося таким високопосадовцям, як: Омар аль-Башир (екс-президент Судану) при візиті до Йорданії, Саїф аль-Іслам Каддафі (син колишнього лівійського лідера М. Каддафі) після захоплення лівійськими збройними угрупованнями, Вільям Самоей Арап Руто (президент Кенії) після виборів, в.п.утін (президент рф) під час візиту до Монголії та ін.

6. Складність формування доказової бази в умовах воєнного конфлікту. Наприклад, для подолання даного недоліку в діяльності Міжнародного кримінального суду в умовах російсько-української війни було створено Міжнародний центр з переслідування за злочини агресії проти України (за підтримки Європарламенту, Парламентської асамблеї Ради Європи, Євроюсту, Парламентської асамблеї ОБСЄ, Парламентської асамблеї НАТО, Міністерства юстиції США та ін. держав). [15, с. 18]. В межах діяльності центру «незалежні прокурори з різних країн зможуть щодня співпрацювати в єдиному місці, швидко та ефективно обмінюватися доказами та узгоджувати спільну стратегію розслідування та обвинувачення, центр сприятиме ефективній підготовці справ і братиме участь в будь-якому майбутньому судовому переслідуванні за злочин агресії, незалежно від юрисдикції, до якої будуть подані на розгляд справи» [13].

Література:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду: ООН від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 23.06.24).

2. Рада ратифікувала Римський статут. Що це означає. BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c5ydp427j61o> (дата звернення: 15.06.24).

3. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут): Конституційний Суд України від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text> (дата звернення: 05.07.24).

4. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4761> (дата звернення: 11.07.24).

5. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 р. № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (дата звернення: 12.07.24).

6. Верховна Рада України ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду та поправки до нього. *Прес-служба Апарату Верховної Ради України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/252711.html> (дата звернення: 17.07.24).

7. В Гаазі офіційно розпочав свою роботу Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії проти України (ICPA). Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/v-gaazi-oficiino-rozpocav-svoyu-robotu-miznarodnii-centr-z-peresliduvannya-za-zlocin-agresiyi-proti-ukrayini-icpa> (дата звернення: 15.07.24).

8. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А. О. Кавунська, М. В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 212 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/709dee25-1201-4e68-ab35-9a1a07514d1e/download>

9. Свиначенко Ю. П. Шкута О. О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Правові новели*. 2024. № 22 Т. 3. С. 131–136. http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf

10. Свиначенко Ю. П. Шкута О. О. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2024. № 1 (83), том 2 С. 42–46. http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1-2_2024/9.pdf

11. Leheza, Y., Len, V., Shkuta, O., Titarenko O., & Cherniak, N. (2022). Foreign experience and international legal standards for the application of artificial intelligence in criminal proceedings (Зарубіжний досвід та міжнародно-правові стандарти застосування штучного інтелекту у кримінальному процесі). *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(36), 276–287. <https://www.produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/37557/41177>

12. Oleh Shkuta, Maksym Komiienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022). P. 185–190. <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>

13. Shkuta, O., Leheza, Y., Telelym, I., Anosienkov, A., & Yaroshak, O. (2024). National Security in the Conditions of the Russia-Ukraine War: Legal Regulation and Islamic Law Perspectives. *Al-Ahkam*, 34(1), 99–120. <https://doi.org/10.21580/ahkam.2024.34.1.20413>

14. Shkuta, Oleh, Tarasenko, Oleksandr, Shvets, Dmytro. Legal Regulation of Access to Justice in Cases Related to the Protection of the Rights of Military Officers and Conscript During the Conditions of Martial State in Ukraine. *Law of Justice Journal*. 38 (2). 2024. 6–21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920

15. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and. *European Reforms Bulletin*. № 2, 2020. С. 74–77. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-425-5-38>

ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ СУДДЯМИ

Ціпотан Юрій Павлович

*заступник начальника відділу НАБУ,
аспірант кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз*

*Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Корупція є однією із найбільших загроз розвитку та стабільності держави за часів незалежності. Корупція сьогодні є однією з основних загроз економічній безпеці України. 36 балів зі 100 можливих отримала